

مطالعه و بررسی معماری بافت تاریخی گمیشان

دکتر محمدعلی طبرسا

مهندس سید محسن حسینی

دکتر مسعود طبرسا

سرشناسه	:	طبرسا، محمدعلی، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور	:	مطالعه و بررسی معماری بافت تاریخی گمیشان
مشخصات نشر	:	گرگان: انتشارات نوروزی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۱۷۴ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۶۴-۲۹۳-۵
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبای مختصر
یادداشت	:	فهرست نویسی کامل این مدرک در آدرس http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
شناسه افزودن	:	حسینی، سید محسن / ۱۳۶۵
شناسه افزوده	:	طبرسا، مسعود / ۱۳۶۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۸۸۲۲۱۱

مطالعه و بررسی معماری بافت تاریخی گمیشان

مؤلف: دکتر محمدعلی طبرسا، مهندس سید محسن حسینی، دکتر مسعود طبرسا

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۱۷۴ ص

قطع: وزیری

شمارگان: ۳۰۰

شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۴-۲۹۳-۵

چاپ و نشر: نوروزی-۰۱۷۳۲۲۴۲۲۵۸

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

نشانی: گلستان، گرگان، خیابان شهید بهشتی، بازار رضا (ع). ۰۱۷-۳۲۲۴۲۲۵۸

دورنگار: ۰۱۷-۳۲۲۲۰۰۴۷ آدرس الکترونیکی: Entesharate.noruzi@gmail.com

سایت انتشارات: www.Entesharate-noruzi.com

پیشگفتار:

بسمه تعالی

آنچه که در دوران گذشته بشریت بعنوان اندوخته خود در قالب گونه های معماری و به تعبیر امروزی سلول های بنیادی محلات و شهرها حفظ و به امانت به دست ما رسانیده اند می توانند بعنوان میراث اجتماعی و فرهنگ تلقی و تمهید سنگینی برای نسل امروز با هدف حفظ و انتقال به آیندگان از طریق مطالعات و مستندسازی با نیت بهره برداری درست از اصول حاکم بر ارزش های نهادینه شده در آن اشاره نمود که می بایست چاره ای اندیشید که این امر در قالب یک جریان در تمام دوران زندگی اجتماعی بشر جاری و ساری و مورد بهره برداری درست قرار گیرد.

اکنون با ورود به عصر صنعت نمایان افتخارات تاریخی بشر مستقیم و یا غیر مستقیم دچار تأثیرات عمیق و یا سطحی شده است. حاصل آن از بین رفتن تمایزات و ویژگی هایی است که هر جامعه به واسطه آن ها شناخته می شده بی شک هر جامعه برای معرفی خود می بایست در حفظ تمایز فرهنگی و اجتماعی خودش همت و برای حفظ آنچه که هویت و تعلق خاطر آن مردم است تلاش نماید و در شکل های مختلف بروز نماید که البته در سال ها و دهه های اخیر هیچ نتیجه مطلوب و مورد انتظاری حاصل نگریده. شهرها و محلات و نوع تمایل مردم در سکونت دچار تغییراتی گردید که اصلاح انحراف ها، آن زمان زیادی را بخود اختصاص خواهد داد.

توسعه صنعت و اثرات آن از حوزه نفوذ و اثرگذاری متفاوتی برخوردار بوده است که از آن جمله می توان به از بین رفتن خرده فرهنگ های مرتبط با جامعه شهری و روستایی و مهاجرت های زیاد در سطح شهرها و روستاها و جوامع سنتی دور و نزدیک و از بین رفتن روح تولید در جوامع کوچک گردیده است و متغیر ذائقه مردم به واسطه موارد پیش گفته باعث گردیده نیازهای آنان تغییر و به تبع آن تغییر بنیادی در معیشت و سکونت آنان شده است که استان گلستان و شهر گنجان و شهرها، تابعه آن که از جامعه و فرهنگ ها، بساط غنم و متفاوت نظم شهر

مجموعه حاضر اشاره به تأثیراتی دارد که حفظ آن به دلیل شرایط جدید و تأثیر عمیق صنعتی شدن، راه سخت و همت بالا را می طلبد تا بشریت بتواند فرهنگ ها و تمایزاتی که می توان آن ها را معرفی نماید مجدداً احیاء و در طول شده های اخیر به عمد یا به سهو از دست داده بتواند احیاء و بهسازی نماید.

در پایان لازم می دانم جامعه فنی و مهندسی و جامعه دانشگاه و فرهیخته با عنایت ویژه به این مجموعه نگاه و از طریق مطالعات وسیعتر در آینده به تکمیل آن مبادرت نمایند، برخورد واجب می دانم از تلاش همه عزیزان در تألیف و تدوین و جمع آوری اطلاعات این مجموعه همکاری نموده اند، تشکر و قدردانی نمایم.

محمد علی طبرسا

بخش ریاضیات علمی دانشگاه

و سرپرست مرکز آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی

(هنر و مهارت)

استرآباد - گیلان

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	چکیده
۳	فصل اول: کلیات
۴	۱-۱ موقعیت جغرافیایی و طبیعی استان گلستان
۶	۱-۲ پیشینه تاریخی استان
۷	۱-۳ موقعیت جغرافیایی شهر گرگان
۷	۱-۴ راه‌های شوسه اصلی شهرستان گرگان
۸	۱-۵ موقعیت عمومی شهر گرگان
۹	۱-۶ خصوصیات اقلیمی شهر گرگان
۹	۱-۷ موقعیت جغرافیایی و طبیعی شهرستان بندر ترکمن
۱۱	۱-۸ موقعیت طبیعی جغرافیایی گمیشان
۱۲	۱-۹ خصوصیات اقلیمی شهر گمیشان مطابق آمار ایستگاه بندر ترکمن
۱۳	۱-۹-۱ زمین شناسی منطقه
۱۴	۱-۹-۲ جهت وزش باد
۱۴	۱-۹-۳ آب و هوا
۱۵	۱-۹-۴ مخاطرات طبیعی
۱۷	فصل دوم: مطالعه و شناخت گمیشان
۱۸	۲-۱ ویژگی معماری بومی مناطق معتدل و مرطوب
۲۰	۲-۲ معرفی بافت قدیم شهر گمیش تپه
۲۳	۲-۳ ویژگی های بافت قدیم شهر گمیش تپه
۲۷	۲-۴ معرفی گمیشان به روایت مورخان
۲۹	۲-۴-۱ وجه تسمیه
۳۰	۲-۴-۲ مراحل گسترش تاریخی شهر
۳۲	۲-۴-۳ پیشینه تاریخی گمیشان
۳۳	۲-۴-۴ دیوار تاریخی گرگان (قلز آلان)
۳۵	۲-۴-۵ آبسکون دیروز گمیشان امروز
۳۹	۲-۴-۶ ترکمنها در تاریخ
۴۴	۲-۴-۷ يموت ها در گمیشان
۴۹	۲-۴-۸ آئین، ادبیات و آداب رسوم ترکمن ها
۵۳	۲-۴-۹ تجارت در گمیشان

۵۹.....	۲-۵-ویژگی های معماری بافت گمیشان
۶۰.....	۲-۶ بررسی نظام محله ها و زیر محله ها ، تقسیم بندی فضاها، ساختار واحدهای همسایگی
۶۱.....	۲-۷ معرفی بافت قدیم و عمارت های تاریخی گمیش تپه
۶۲.....	۲-۷-۱ محله شیرمحمدی ها
۶۳.....	۲-۷-۱-۱ ساختمان شیرمحمدی
۶۴.....	۲-۷-۲ محله خوزینی ها
۶۶.....	۲-۷-۲-۱ ساختمان عبدالغفور خوزینی
۶۸.....	۲-۷-۲-۲ ساختمان حاج محمد حاجی خوزینی
۷۱.....	۲-۷-۲-۳ ساختمان طالبی
۷۳.....	۲-۷-۲-۴ حتمان سید محمدی
۷۵.....	۲-۷-۳ محله مصطفا
۷۵.....	۲-۷-۳-۱ ساختمان گوکاشی
۷۸.....	۲-۷-۳-۲ ساختمان مصطفا
۸۰.....	۲-۸ مطالعه کیفیت، اصالت ارزش کالبدی ابنیه ها در محله خوزینی ها
۸۰.....	۲-۸-۱ بررسی کیفیت ابنیه
۸۱.....	۲-۸-۲ بررسی ارزش کالبدی ابنیه
۸۲.....	۲-۸-۳ بررسی اصالت ابنیه
۸۵.....	فصل سوم: معرفی خانه بهرام محمد خوزینی
۸۶.....	۳-۱ تعریف خانه و عناصر آن
۸۷.....	۳-۲ اندام های خانه
۸۷.....	۳-۲-۱ میانسرا (حیاط)
۸۷.....	۳-۲-۲ ایوان (تالار)
۸۸.....	۳-۲-۳ راهرو
۸۹.....	۳-۲-۴ اتاق
۸۹.....	۳-۲-۵ شکل پوشش ها
۹۰.....	۳-۴ معرفی بنا بهرام محمد خوزینی
۹۰.....	۳-۴-۱ وجه تسمیه
۹۲.....	۳-۴-۲ موقعیت جغرافیایی بنا
۹۲.....	۳-۴-۳ موقعیت بنا در عکس هوایی
۹۳.....	۳-۴-۴ خصوصیات معماری بنا
۹۶.....	۳-۵ سیرکولاسیون هوا و نحوه ی دسترسی به نور خانه بهرام محمد خوزینی
۹۷.....	۳-۶ سیرکولاسیون فضاها ی خانه بهرام محمد خوزینی

۹۹.....	۳-۷ انتقال آب و تاسیسات خانه بهرام محمد خوزینی
۱۰۰.....	۳-۹ فضاهای پر و خالی خانه بهرام محمد خوزینی
۱۰۵.....	۳-۱۱ سازه و مصالح به کار رفته در خانه بهرام محمد خوزینی
۱۰۵.....	۳-۱۱-۱ پی
۱۰۵.....	۳-۱۱-۲ کرسی چینی
۱۰۸.....	۳-۱۱-۳ نعل درگاه
۱۰۸.....	۳-۱۱-۴ بازشوها
۱۰۹.....	۳-۱۱-۵ دیوارها
۱۱۰.....	۳-۱۱-۶ کف طبقات
۱۱۱.....	۳-۱۱-۷ پوشش سقف
۱۱۴.....	۳-۱۱-۸ تزیینات دانه ای بنا
۱۱۶.....	۳-۱۲ رنجان خانه بهرام محمد خوزینی
۱۱۸.....	۳-۱۳ الحاقات خانه بهرام محمد خوزینی
۱۲۱.....	فصل چهارم: مقایسه تطبیقی
۱۲۲.....	۴-۱ مقایسه تطبیقی
۱۲۳.....	۴-۲ پنجره ها
۱۲۵.....	۴-۳ درب ها
۱۲۵.....	۴-۴ کف طبقات
۱۲۶.....	۴-۵ تزیینات سقف
۱۲۷.....	۴-۶ ناودانها
۱۲۸.....	۴-۷ تزیینات زیر شیروانی
۱۲۹.....	۴-۸ پوشش سقف
۱۲۹.....	۴-۹ مقایسه و بررسی الگو برداری خانه های گمیشان از خانه های روسی
۱۳۰.....	۴-۹-۱ تصاویری از بناهای روسی
۱۳۳.....	فصل پنجم: آسیب شناسی
۱۳۴.....	۵-۱ آسیب شناسی
۱۳۴.....	۵-۱-۱ ماده و شکل
۱۳۵.....	۵-۲ طبقه بندی عوامل مخرب در بنا
۱۳۷.....	۵-۳ آسیب شناسی بناهای چوبی
۱۳۸.....	۵-۳-۱ رطوبت
۱۴۰.....	۵-۳-۲ خشکی
۱۴۱.....	۵-۳-۳ گرد و غبار آلودگی های هوا

۱۴۲	۵-۳-۴ نور
۱۴۳	۵-۳-۵ سایر آسیبها
۱۴۵	۵-۴ آسیب شناسی
۱۵۵	فصل ششم: طرح مرمت
۱۵۶	اصولی در خصوص حفاظت از این ساختمانها:
۱۵۶	۶-۸-۱ استحکام بخشی چوب
۱۵۷	۶-۸-۲ تقویت بخشی با روش های مکانیکی
۱۵۷	۶-۸-۳ استحکام بخشی با اشباع کردن
۱۵۸	۶-۸-۴ اشباع کردن با رزین های مصنوعی
۱۵۹	۶-۸-۵ ترسیم و نگهداری
۱۶۰	۶-۹ اعم عملیات مرمتی دی بهرام محمد خوزینی
۱۶۰	۶-۹-۱ اجرای پرچین
۱۶۱	۶-۹-۲ مرمت تراسها
۱۶۳	۶-۹-۳ اجرای اندوهای خارجی بنا
۱۶۴	۶-۹-۴ مرمت درب ها و پنجرهها
۱۶۷	۶-۹-۵ مقاوم سازی پی بنا
۱۶۷	۶-۹-۶ تأسیسات، آب، برق، گاز
۱۶۸	۶-۹-۷ مرمت ناودانها
۱۶۹	۶-۹-۸ بازسازی راه پله چوبی
۱۶۹	۶-۹-۹ پوشش سقف (اسکلت خراب)
۱۷۳	منابع

تنوع اقلیمی سرزمین ایران موجب شکل‌گیری انواع متنوعی از فضاهای معماری شده است. از آن میان می‌توان به واحدهای مسکونی اشاره کرد که بیشترین تأثیرپذیری از خصوصیات محیط طبیعی در آن‌ها منعکس شده است. در ساده‌ترین طبقه‌بندی اقلیمی، بخش‌های مختلف کشور به نواحی مانند گرم و مرطوب، گرم و خشک، سرد، معتدل، معتدل و مرطوب طبقه‌بندی شده است. در هر کدام از این مناطق، با توجه به خصوصیات اقلیم محلی، طی سالیان دراز تکامل معماری بومی، شکل خاصی از فضاهای مسکونی پدید آمده است و عناصر معماری شناسایی شد. هم‌زمان با این، بالکن، سایه بان، بام شیب دار و غیره به منظور کنترل پدیده‌های اقلیمی و فراهم کردن شرایط آسایش در هر کدام از گونه‌های بررسی شده، تکامل یافته‌اند.

در معماری سنتی ایران بناها با توجه به هویت و فرهنگ ایرانی و قومی شکل گرفته‌اند و هیچ‌گاه ترکیب و مصالح بنا بر خلاف باورهای فرهنگی، دینی و قومی مردم آن ناحیه نبوده است. حتی تزئینات به کار برده شده نیز که از ارکان فرعی معماری به شمار می‌آیند، از این قاعده مستثنا نبوده‌اند. در این بناها، ضمن حفظ هویت‌های فرهنگی در ساختار، از همواره پنج اصل مردم‌واری، پرهیز از بیهودگی، درونگرایی، نیازشمار، کار بردن تزئینات در بنا و استفاده از مصالح بومی رعایت شده است.

با وجود پیشینه تاریخی بسیار کهن استان گلستان، هنوز بررسی معماری کافی در این منطقه صورت نگرفته است و با توجه به آن که در دهه‌های اخیر برخی از نواحی سکونت‌گاهی دچار دگرگونی‌های وسیع و گسترده‌ای شده است، ممکن است که بسیاری از آثار معماری منطقه از میان برود.

چکیده

خانه بهرام محمد خوزینی در استان گلستان، شهرگمیش تپه، محله خوزینی ها واقع شده است و قدمت آن به دوره قاجاریه باز می گردد. این بنا در حال حاضر با کاربری اصیل خود (مسکونی) پا برجا است و تنها در قسمت هایی، بنا به احتیاجات ساکنین دست خوش تغییرات شده است. به طور مثال در ضلع جنوب شرقی بنا آشپزخانه ای الحاقی و در اتاق ضلع شمال شرقی طبقه همکف نیز تیغه ای اجرا شده است. که به دلیل آسیب رساندن به سیمای بصری بنا عناصر نام برده از بنا حذف می شوند. (رجوع شود به فصول طرح مرمت و احیا، همین پروژه).

با توجه به وضعیت کنونی بنای مورد نظر سوالات اصلی تحقیق بدین شرح می باشد: روش های مداخله در بنا چیست؟ آیا بنا نیاز به مرمت جامع دارد؟ استحکام بخشی و حفظ بنای مورد نظر از آسیب های وارده و اعمال بهترین روش ها ویژه این امر چیست؟ برای برطرف کردن آسیب ها و احیای هویت تاریخی بنا چه اقداماتی باید انجام شود؟ آیا بنا نیاز به تغییر کاربری دارد و این تغییر پاسخگوی نیازهای بافت است؟

هدف اصلی این گزارش حفاظت از بنا جلوگیری از تخریب و کمک به حفظ حیات آن است.